

karitást jelent háromévi fix, azaz változatlan előfizetési díj mellett. A CSA valamennyi általa szolgáltatott forrását egy kapcsolati pontnak tekinti.

A CSA térítésmentesen lehetővé teszi az érdeklődő intézmények számára a MultiSearch kísérleti

kipróbálását. Bővebb felvilágosítás, kísérleti elérés a peter@itsltduk.com e-mail címre írt levélben kérhető.

Lesley D'Almeida
(CSA)

Mi újság a hazai könyvtári/közyűjteményi szabványosításban?

Az alábbi tömör összefoglaló valamennyi könyvtárosi, közyűjteményi fórum (elektronikus és nyomtatásban megjelenő) részére készült azzal a céllal, hogy mindazokhoz a munkatársakhoz eljusson, akik dokumentumok formai, illetve tartalmi feldolgozásával foglalkoznak.

A Könyvtári és Szakirodalmi Tájékoztatási Szabványosítási Bizottság (rövid nevén: Szabványosítási Bizottság), valamint a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT) 507-es Könyvtár és Információ Műszaki Bizottsága 2005. február 10-én tartott együttes ülésén beszámolt a 2004-ben végzett munkáról, és előkészítette ez évi szabványosítási/szabályzatalkotási tervét.

2004

A Könyvtári Intézet 2004-ben a következő ISO szabványok honosítását rendelte meg az MSZT-től:

- *MSZ ISO 15836 : 2004 Információ és dokumentáció. A Dublin Core metaadat elemkészlete*
- *MSZ ISO/TR 20983 : 2004 Információ és dokumentáció. Elektronikus könyvtári szolgáltatások teljesítménymutatói*
- *MSZ ISO 15511 : 2004 Információ és dokumentáció. Könyvtárak és más hasonló szervezetek nemzetközi szabványos azonosítója (ISIL)*

Mindhárom szabvány időben megjelent, beszerezhetők az MSZT-től (1091 Budapest, Üllői út 25.), illetve megrendelhetők faxon (36-1-4566823) vagy elektronikus úton a következő webhelyen: http://www.mszt.hu/szabvanyrendeles/rend_main.htm

2005

A Könyvtári Intézet honlapjának „Szabványok, szabályzatok, útmutatók” weboldalán (<http://www.ki.oszk.hu/szabalyzatok/index.html>) 2005. január 13-án frissítették a

„Könyvtári szabványok és szabályzatok jegyzéke” tartalmát,

valamint felkerült az „Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséhez” c. dokumentum és a

„KSZ/4.1 HUNMARC. A Bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma” c. szabályzat pdf formátumban.

Rövidesen ugyanitt férhetnek hozzá a nyomtatott formában már elfogyott

KSZ/1 Bibliográfiai leírás. Kartográfiai dokumentumok

KSZ/2 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok

c. szabályzatok pdf változatához.

Új szabályzat: KSZ/5

KSZ/5 Földrajzi nevek mint adatbázisrekordok tárgyi hozzáférési pontjai címen új szabályzat jelenik meg, amelynek tervezetként való előterjesztése már 2004-ben megtörtént, de a hosszadalmas szakbizottsági tárgyalások miatt a kézirat elfogadására csak ez év júniusában került sor. Hozzáférhető lesz a Könyvtári Intézet már említett webhelyén.

A Szabványosítási Bizottság eredeti szándéka szerint a KSZ/5-öt az MSZ 3440 besorolási adatok szabványcsalád utolsó tagjának, az *MSZ 3440/5-79 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Földrajzi nevek* című korszerűsítéseként dolgozták volna ki. A tárgyalások során azonban világossá vált, hogy a szabályzat előírásai kizárólag a tárgyi besorolási adatként szereplő földrajzi nevekre vonatkozhatnak. Minden egyéb, az adatbázisrekordokban más funkciót betöltő földrajzi név adat (pl. megjelenés, gyártás, közzététel helye, bármely egyéb név – pl.

testületi név – kiegészítő adata) formájára más szabályok vonatkoznak. Ezért volt zavaró a korábbi szabvány előírásaira való hivatkozás a többi besorolási adat szabványban.

Az új szabályzat kidolgozásánál a bizottság már figyelembe vehette az IFLA útmutatóiban – „Bibliográfiai rekordok funkcionális követelményei” (*Functional Requirements of Bibliographic Records* = FRBR) és „Besorolási rekordok funkcionális követelményei és számozása” (*Functional Requirements and Numbering of Authority Records* = FRANAR) – leírt koncepcionális modelleket, valamint az IME ICC által megfogalmazott, ún. Frankfurti Alapelvek Tervezetet.*

A KSZ/5 kidolgozásában a könyvtári területen kívüli szakértők is részt vettek. Ezért került be a szabályzat preambulumba, hogy „A szabályzatok a kulturális örökségintézmények (közgyűjtemények, pl. könyvtárak, levéltárak, múzeumok, archívumok) állományfeltáró munkájának egységesítését segítik elő”. A Bevezetésben részletesebben kifejtve: „A bizottság a szakmai szabályzatok kidolgozása és a tervezetek megvitatása során minél szélesebb körű szakmai együttműködésre törekszik, ezért a munkában valamennyi kulturális örökség-intézmény (közgyűjtemények, pl. könyvtárak, levéltárak, múzeumok, archívumok) szakértőinek részvételére számít. Annál is inkább, mert egyre sürgetőbb igényként jelentkezik mindezen intézmények adatbázisaihoz a közös felületen való hozzáférés.” A szabályzat az említett Frankfurti Alapelvek Tervezet 2.2 fejezetére is hivatkozik, miszerint: „A besorolási rekordoknak szabványos formában kell közölniük legalább a személyek, családok, testületek neveit és a tárgyszavakat. A művek tárgyául szolgáló entitás lehet: mű, kifejezési forma, megjelenési forma, példány, személy, család, testület, fogalom, objektum, esemény, hely.” A felsorolásban szereplő entitások közül a KSZ/5 szabályzat a **helyek**, azaz a **művek tárgyául leírt földrajzi nevek** formájára vonatkozó előírásokat tartalmazza. A további hozzáférési pontok (pl. személynevek, testületi nevek) megválasztására és formájára külön szabályzatok készülnek, amelyekben a földrajzi nevek feltüntetésére vonatkozó szabályok e szabályzat előírásaitól eltérőek lehetnek.

Újdonságot jelent a szabályzat terminológiájában, hogy a korábbi „besorolási adat” kifejezést a „hozzáférési pont” váltotta fel, mivel az adatbázisok

korában már nem időszerű a cédulakatalógusokban való elhelyezésről, azaz besorolásról beszélni. A nemzetközi szóhasználatban elterjedt „hozzáférési pont” kifejezés arra utal, hogy vannak olyan entitások, amelyek kereshetősége és megtalálása elengedhetetlen ahhoz, hogy az online katalógusok megfeleljenek a használok követelményeinek.

További tervek

A KSZ/5 mintájára szükség van valamennyi korábbi besorolási adat szabvány szabályzatként való átdolgozására a Frankfurti Alapelvek Tervezetben megfogalmazottak szellemében, adatbázisok hozzáférési pontjaiként, valószínűleg a következő sorrendben: Személyek nevei, Testületek neve, Címek.

Sürgető feladat a HUNMARC. Besorolási rekordok szabályzat kidolgozása, valamint a korábbi terveinkben szereplő, de eddig főként idő hiányában be nem fejezett szabályzatok, a Bibliográfiai leírás. Régi könyvek és a Bibliográfiai leírás. Könyvek tárgyalása és közreadása.

A Könyvtári Intézet szerződést kötött az MSZT-vel a 2005. június 1-jén megjelent ISO 2108 : 2005 Information and documentation. International Standard Book Number (ISBN) nemzetközi szabvány honosítására. Az MSZ ISO 2108 az év végére megjelenik, hogy a 13 jegyű ISBN 2007. évi bevezetése zökkenőmentes legyen.**

Berke Barnabásné

(az MSZT 507 Könyvtár és Információ Műszaki Bizottság és a Könyvtári és Szakirodalmi Tájékoztatási Szabványosítási Bizottság elnöke)

*Részletesen lásd Berke Barnabásné: Párizstól Frankfurtig és tovább ... : beszámoló az IME ICC tevékenységéről. = Könyvtári Figyelő, 14. (50.) köt. 3. sz. 2004. p. 581–596.

**Az ezzel kapcsolatos tudnivalókat részletesen lásd: Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséhez. <http://www.ki.oszk.hu/szabalyzatok/utmutato20050419.pdf> és Berke Barnabásné: 32. Nemzetközi ISBN Tanácskozás. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 14. köt. 1. sz. 2005. p. 18–26.

W3C ajánlások magyarul

A *W3C Magyar Iroda* elkészült 12, a szemantikus webbel kapcsolatos W3C ajánlás magyar fordításával. A hat OWL (Webontológia nyelv) és hat RDF (Forrásleíró keretrendszer) ajánlások honosítását az Informatikai és Hírközlési Minisztérium támogatta. Ezeknek magyar szabvánnyá való mi-
nősítése is folyamatban van.

A szemantikus web olyan technológiákat takar, amelyek lehetővé teszik adatok megosztását, fel- és újrahasznosítását alkalmazások, vállalatok és közösségek között. Ezt úgy éri el, hogy lehetőséget biztosít az adatok szemantikai információval való ellátására, és ezen információk gépi feldolgozására. Ilyen szemantikus információ lehet például egy cég honlapján az elérhetőségnél annak jelölése, hogy az egyes szavak közül melyik a város, az utca, a házszám, vagy a cég neve.

Az ontológiáknak nevezett termhalmazok közzétételére és megosztására való OWL Webontológia nyelv fejlettebb webes keresést, a szoftverágensek és a tudásmenedzsment használatát teszi lehetővé. Az alábbi hat OWL-ajánlás található meg magyarul a <http://www.w3c.hu> oldalon:

- *Áttekintés* (Overview).
- *Útmutató* (Guide) – Az OWL-t egy kiterjedt példán keresztül szemlélteti, szöveget is ad.
- *Referencia* (Reference) – Az OWL modellezési primitívek jól szerkesztett, informális leírása.
- *Szemantika és absztrakt szintaxis* (Semantics and Abstract Syntax) – Az OWL nyelv normatív definíciója.
- *Próbaesetek* (Test Cases) – Az OWL használatát illusztráló példák, a konstrukciók formális je-

lentése és a témák kifejtése. Specifikálja a megfelelést is.

- *Felhasználói esetek és követelmények* (Use Cases and Requirements) – Egy webontológia nyelv felhasználói foratókönyve, céljai, követelményei.

Az OWL-ről részletesebb információ az „Az OWL Web Ontológia Nyelv – Áttekintés” című dokumentumban található: <http://www.w3c.hu/forditasok/OWL/REC-owl-features-20040210.html> (ennek rövid összefoglalása egy későbbi számunkban lesz olvasható).

Az RDF (Resource Description Framework) egyszerű meghatározások elkészítésének egy szabványos módja. Ami a szintaktikában az XML, az a szemantikában az RDF: egy tiszta szabályhalmaz, amely egyszerűen leírható információkat nyújt. Az RDF-séma lehetővé teszi, hogy ezek a leírások egyesítve egy szótárba kerülhessenek. Az RDF honosított ajánlásai:

- Az RDF/XML szintaxis specifikációja
- Az RDF szókészlet leíró nyelv 1.0: RDF Séma
- Az RDF bevezető tankönyve
- Az RDF alapfogalmai és absztrakt szintaxisa
- Az RDF szemantikája
- Az RDF teszt sorozata

„Az RDF bevezető tankönyve” című ajánlás részletesen ismerteti az RDF hatékony alkalmazásához szükséges alapvető ismereteket. Megtalálható a <http://www.w3c.hu/forditasok/RDF/REC-rdf-primer-20040210.html> címen.

Pataki Máté

(MTA SZTAKI, Mate.Pataki@sztaki.hu)

A szabad hozzáférésről szóló Berliini Nyilatkozat megvalósítása

A szabad hozzáférés azonnali, állandó és ingyenes hozzáférést jelent minden lektorált tudományos folyóirat cikk teljes szövegéhez. Évi 2,5 millió cikkről van szó, amelyet 24 000 lektorált folyóiratban közölnek a legkülönbözőbb tudományterületeken, nyelveken és országokban. 2003 októberében született meg a *Berliini Nyilatkozat*,¹ amelyet 55 olyan jelentős kutatási intézmény képviselői írtak, mint a CNRS Franciaországban, a Max-Planck

Intézetek Németországban, a CERN, vagy Kína, India és Hollandia tudományos akadémiája, továbbá a világ számos egyeteme és kutatásfinanszírozó testülete.²

Az aláírók több ide vonatkozó korábbi nyilatkozattal³ összhangban azért alkották meg a Berliini Nyilatkozatot, hogy elősegítsék az internetnek mint a tudomány eszközeként a használatát, és olyan intézke-